

Арассыыйа Бэдэрээссийэтин үөрэбүрийтин министиэристибэтэ

Саха Өрөспүүбүлүкэтин Үөрэбин министиэристибэтэ

Бээди сүрүн оскуолата

Сөбүлэни биэрдэ:

Дириэктэри үөрэх чааһыгар солбуйааччы

_____/Сивцева Д.Д./

Боротокуол №1

от 31.08.2023 г.

Бигэргэтилиннэ:

Дириэктэр

_____/Жиркова М.Н./

Бирикээс №_____

от 01.09.2023 г.

Үлэ барыгыраамата

«Саха тыла» биридимизт

орто сүһүөх оскуола 6 кылааһыгар

2023 - 2024 үөрэх сылыгар

Онордо: Алексеева А.В

саха тылын, литэрэтиирэтин учуутала

Бээди

2023

Саха Өрөспүүбүлүкэтин Үөрэбин уонна Наукатын (Билимин) министиэристибэтэ

Өрөспүүбүлүкэ

Үөрэбин министиэристибэтин үөрэх ис хоһоонугар уонна мэттиэдикэбэ Сэбиэтэ бигэргэппитэ

Сүрүн уопсай үөрэхтээһин оскуолата үлэлиир бырагыраамата

САХА ТЫЛА

(5-9 кылаастарга)

Дьокуускай 2022

УДК

ББК

Ааптардар:

Г.Г. Филиппов, Г.И. Гурьев, В.Р. Шишигина

Филиппов, Гаврил Гаврильевич.

Саха тыла: үлэлиир бырагыраама: 5-9 кылаас / [ааптардар: Г.Г. Филиппов, Г.И. Гурьев, В.Р. Шишигина];

Саха Өрөсп. Үөрэбин мин-бэтэ. – Дьокуускай: Айар, 2022. – с.

Саха оскуолатын 5-9 кылаастарыгар аналлаах «Саха тыла» үлэлиир бырагыраама АБ Үөрэбин министиэристибэтин „Бэдэрээссийэ үөрэххэ судаарыстыбалыы ыстандаардын бигэргэтэр туһунан“ 31.03.21 тахсыбыт 287№-дээх бирикээһигэр, Хотугулуу-Илинни норуоттар тылларын култуураларын үнүстүүтүн үлэһиттэрин чинчийиилэригэр уонна оскуолаҕа саха тылын үөрэтии араас сыллааҕы бырагыраамаларыгар тирэҕирэн оноһулунна.

УДК

ББК

ИЙИНЭЭБИТЭ

Сахалыы-нууччалыы тирминнэр.....	
Быһаарыы сурук.....	
Орто сүһүөх оскуолаҕа „Саха тыла“ биридимият суолтата.....	
Орто сүһүөх оскуолаҕа саха тылын үөрэтии сыала-соруга.....	
Үөрэх былааныгар саха тылын биридимиятин миэстэтэ.....	
Үөрэх биридимиятин сүрүн ис хогооно. 6-с кылаас.....	
Орто сүһүөх оскуолаҕа «Саха тыла» биридимияти үөрэтии сүрүн түмүгэ.....	
Саха тылын оскуолаҕа үөрэтии кэмигэр ытык өйдөбүллэри (<i>личностные результаты</i>) инэриит түмүгэ.....	
Үөрэх сатабылларын, үөрүйэхтэрин (<i>метапредметные результаты</i>) инэриит түмүгэ.....	
Үөрэх биридимиятин үөрэтии түмүгэ.....	
Тиэмэнэн былаан.....	
Үөрэх биридимиятин тэрилинэн-тиэхиныкэнэн хааччыйыы	

Сахалы-нууччалы тизминер

Билэр-көрөр сатабыл – познавательные умения

Бодорунар сатабыл – коммуникативные умения

Ийии – эмоция

Кэпсэтии – диалог

Омук ытык өйдөбүлэ – базовые национальные ценности

Сүрүн уопсай үөрэхтээһин оскуолата – основная общеобразовательная школа

Сүрүн уопсай үөрэхтээһин оскуолатыгар төрөөбүт тылы үөрэтии бырагырааматын барыла – Примерная программа по родному языку для основной школы

Саҥа дорҕооно – фонетика

Анал истиил – функциональный стиль

Тыл баайа – лексика

Тыл бииримэ – языковая единица (морфема, фонема, лексема, предложение)

Тыл билгэтэ (сэрэйэр дьоҕур) – языковое чутьё, чувство языка

Тыл көстүүтэ – языковое явление

Тыл уларыыыта – языковой процесс

Аналын таба туттуу – функциональная грамотность

Тэринэр-дьаһанар сатабыл – регулятивные умения

Үөрэнэр сатабыл – общеучебные умения

Үөрэх биридимэтин үөрэтии түмүгэ – предметные результаты

Бэдэрээссийэ үөрэххэ судаарыстыбалыы ыстандаарда (БҮӨСҮ) – Федеральный государственный стандарт (ФГОС)

Үөрэх сатабыллара – универсальные учебные действия (УУД).

Үөрэх дэгиттэр сатабылларын инэриин түмүгэ – метапредметные результаты

Ытык өйдөбүллэри инэриин түмүгэ – личностные результаты

Бэйэ санатын сайыннаар (тупсарар) баҕа – потребность в совершенствии собственной речи

Барамай – предмет

Билим – наука

Истии – аудирование

Ханы тыллар – парные слова.

Саха оскуолатын 5-9 кылаастарыгар аналлаах «Саха тыла» үлэлиир бырагыраама АБ Үөрэҕин министиэристибэтин „Бэдэрээссийэ үөрэххэ судаарыстыбалыы ыстандаардын бигэргэтэр туһунан“ 31.03.21 тахсыбыт 287№-дээх бирикээһигэр, Арасыйа бэдэрээссийэтин уонна Саха Өрөспүүбүлүкэтин үөрэххэ уонна тылга сокуоннарыгар олобуран оноһулунна.

БЫҺААРЫЫ СУРУК

Үлэлиир бырагыраама саха тылын учуутала Бэдэрээссийэ үөрэххэ судаарыстыбалыы ыстандаардын ирдэбиллэригэр сөп түбэһиннэрэн айымньылаах үлэтин аттарарыгар анаан оноһулунна.

Үлэлиир бырагыраама учууталга көдүүһэ: 1) саха тылын үөрэтии хаамытыгар ытык өйдөбүллэри, үөрэх сатабылларын инэриигэ, тустаах үөрэх биридимиятын үөрэтиигэ (БҮӨСЫ-ФГОС тирэҕирэн) сөптөөх ньымалары тобуларыгар; 2) „Саха тыла“ үөрэнэр биридимияккэ сылларынан аттаран туох түмүгү ситиһиэхтээгин былаанныырыгар; 3) үөрэтиллэр салааҕа, тиэмэҕэ көрүллэр чааһы үөрэтэр кылааһын уратытын аахсан, тиэмэнэн күнүн-дьылын ыйан былааныгар киллэрэригэр.

Ытык өйдөбүллэр (личностные), үөрэх дэгиттэр сатабылларын инэрии түмүктэрэ (метапредметные) сүрүн уопсай үөрэхтээһин оскуолатыгар саха тылын үөрэтии уратыларыгар уонна Бэдэрээссийэ испииһэгэр киирбит үөрэх мэтэдьиичэскэй кэмпилиэгин аахсан бэрилиннилэр.

ОРТО СУҢҮӨХ ОСКУОЛАҒА „САХА ТЫЛА“ БИРИДИМИЭТ СУОЛТАТА

Саха тыла 1992 сыллаахха судаарыстыбалыы ыстаатыстанан, суолтата биллэрдик үрдээбитэ. Төрөөбүт тыл – хайа да норуот көлүөнэттэн көлүөнэҕэ бэриллэр улуу нэһилиэстибэтэ, киһи аймах култууратын сүдү сыаннастарыттан биирдэстэрэ. Төрөөбүт тыл – оҕо тулалыыр эйгэтин кыраҕытык билэр-көрөр, чугас дьонун-сэргэтин кытта истинник бодоруһар, иэйиитэ уһуктар, өйө-санаата сайдар, өбүгэтин үөрэҕин утумнуур суолун олуга буолар. Төрөөбүт тылынан үөрэҕи-билиини кэбэҕэстик ылынар, айар-тутар дьоһура уһуктар. Идэни талыыга, араас эйгэҕэ, түгэннэ дьону кытта бодоруһууга, аныгы уопастыбаҕа бэйэ миэстэтин булууга, үтүө сиэргэ-майгыга төрөөбүт тылын үөрэтэн ылбыт билиитэ туһалыыр. Ийэ тыллаах киһи өмүк дьонун кытта тэннээгин билинэн, дын интэринэлиистии тыынна иитиллэр.

Саха тылын үөрэтии ис хоһооно үөрэнээччи төрөөбүт тылынан кэбэҕэстик суруйар-ааҕар, хомоҕойдук санарар, дьону кытта табан кэпсэтэр, кэпсиир, хайа баҕарар тиэкиһи өйдүүр, сатаан онорор, дьоһурун сайыннарар аналлаах.

Оскуолаҕа төрөөбүт тылы үөрэтии биридимиятэ үөрэнээччи тылын-өһүн, өйүн-санаатын сайыннарар, сүрүн үөрэнэр үөрүүҕэ инэрэр кыагынан атын биридимияттэрдээҕэр бас-көс балаһыанньаны ылар. Онон төрөөбүт тылы үөрэтии таһымттан саха оскуолатыгар үөрэхтээһин уопсай туруга тутулуктаах.

ОРТО СҮНҮӨХ ОСКУЛАҢА САХА ТЫЛЫН ҮӨРЭТИИ СЫАЛА-СОРУГА:

- төрөөбүт тылы ис сүрэҕиттэн ытыктыырга; араас эйгэҕэ, түгэnnэ бодоруһуу үөрүйэҕэр, аныгы уопастыбаҕа сиэри-майгыны тутуһууга иитии;
- төрөөбүт тыл кэрэтин инэри;
- үөрэххэ, күnnээҕи олоххо төрөөбүт тылы олохтоохтук туттарга үөрэтии; бодоруһар үөрүйэҕин сайыннарыы, тылын-өһүн сайыннарар баҕатын үөскэтии; үөрэх дэгиттэр дьайыыларын (туох сыал-сорук туруорунан үөрэнэрэ, былаанныыра, тылын-өһүн хонтуруолланара, көnnөрүнэрэ; билиини араас тылдыттан, литэрэтиирэттэн БИЭни (биллэрэр-иһитиннэрэр эйгэни), Интэриниэти киллэрэн туран сатаан ылара);
- тылы үөрэтии систиэмэтин, туттуллуутун туһунан билиини, тыл истилиистикэли уратыларын инэри; тыл көстүгүн өтө көрөр, ырытар, тэнниир дьобуру сайыннарыы; тыл саппааһын байытыы; литэрэтиирэли нуорманы тутуһарга уһуйуу.

ҮӨРЭХ БЫЛААНЫГАР САХА ТЫЛЫН БИРИДИМИЭТИН МИЭСТЭТЭ

Билигин төрөөбүт тыл, Бэдэрээссийэ Үөрэххэ Судаарыстыбалыы ыстандаардын (БҮөСЫ-ФГОС) ирдэбилинэн, уопсай үөрэхтээһин булгуччулаах чааһыгар киирэн, Бэдэрээссийэ үөрэҕин төрүт былааныгар миэстэтэ, үөрэтиллэр чааһа чопчу ыйыллан, суолтата үрдээтэ.

Бэдэрээссийэ Үөрэххэ Судаарыстыбалыы ыстандаардын (БҮөСЫ-ФГОС) ирдэбилигэр олобуран, саха оскуолатын иккис сүһүөҕэр 6 кылааска төрөөбүт тылы үөрэтиигэ барыта холбоон нэдиэлэҕэ 3 чаас бэриллэр

6-с кылааска саха тылын үөрэтии кээмэйэ

Кылааһа	6 к
Уопсай чааһа	103
Тыл үөрэбэ	71
Кириии тиэмэ	1
Алын кылааска үөрэппити хатылааһын	8
Лиэкстикэ	6
Морполуогуйа	47
Аат тыл	18
Дабааһын аат	14
Ахсаан аат	6
Солбуйар аат	9
Ситимнээх сана	29
Чиэппэрдээби хатылааһын	4
Сыллаабы хатылааһын	8

Үөрэх биридимиэтин сүрүн ис хоһооно

Кириин уруок. Төрөөбүт тыл – омук уратыта. Норуот кута-сүрэ, майгыта-сигилитэ, бөлүһүөпүйэтэ тылыгар көстөр.

V кылааска үөрэппити хатылааһын. Тыл баайа (лиэксикэ). Синиэньими тиэкискэ туттуу. Сиинтэксис. Этии чилиэннэрэ. Сирэй сана. Саҥа доржоону уонна кыраапыка. Аһаҥас доржоон дьүөрэлэһиитэ. Ырытыы көрүннэрэ. Тыл састааба уонна таба суруйуу. Тиэкис тиэмэтэ, ис хоһооно.

Тыл баайа (лиэксикэ). Тыл култуурата. Тыл сүрүн баайа. Түөлбэ тыл. Идэ тыла. Кириин, эргэрбит уонна саҥа тыллар. Сомоҕо домох өйдөбүлэ, туттуллар эйгэтэ.

Морполуогуйа. Таба суруйуу. Тыл култуурата. Морполуогуйа өйдөбүлэ. Саха тылыгар сана чааһын арааһа: ааттар, туохтуурдар, сыһыат, көмө тыллар

Аат тыл. Аат тыл суолтата. Барамайы (биридимиэти) уонна өйдөбүлү бэлиэтиир тыл. Уопсай уонна анал аат. Аат тыл морполуогуйалыы бэлиэтэ, этиигэ ханнык чилиэн буолара. Аат тыл үөскүүр ньымата: сыһыарыы, аттарыы, пааралаһыы. Аат тыл ахсаана. Биир уонна элбэх ахсаан халыыбын суолтата. Саха тылыгар элбэх ахсаан суолтатын биир ахсаан халыыбынан биэрэр ньымалар: ахсаан ааты кытта (3 дыя, 10 хонук), биридимиэт биир буолбатаһын ыйар тылы кытта (элбэх үлэ, хас да оҕо), паараласпыт аат тыл (суол-иис, кус-хаас), айылҕаттан ахсаана биллэр биридимиэт (хара харахтаах, кэчигирэспит тиистээх), айылҕа көстүүтэ (хаар түстэ, ардах тохтоото), кэлимсэ биридимиэт (эт атыыланар, бадараан тахсыбыт), хомуур өйдөбүл (сибэкки үүннэ, кус кэлбит), сыһыарыыта суох туохтуу түһүк (сүөһү иитэр, алмаас кырылыыр). Элбэх ахсаан халыыбын кэпсэтии тылыгар, уус-уран айымньыга, наука кинигэтигэр туттуу уратыта. Аат тыл түһүгэ, түһүк сыһыарыыта. Түһүк сыһыарыытын таба суруйуу быраабылата. Түһүк сыһыарыытын нуучча тылын сабыдыалынан уларытыы түбэлтэлэрэ: сыһыарыылаах уонна сыһыарыыта суох туохтуу түһүгү, сыһыарыы, туттуу түһүгү, о.д.а. халыыбы бутуйуу (кинигэ ааҕар, бу кинигэни ааҕар, хамнаска изэ, суруйааччытынан буолар). Тардыылаах аат тыл. Суолтата, ахсаана, үөскээһинэ. Тардыы ситими атын ситим үтүрүйүүтэ (үүккэ былаан, сөтөлтөн эмп). Уустук тардыылаах аат тыл ахсаанга сөпсөһүүтэ (Бүлүү улуустарын дьылҕата).

Даҕааһын аат. . Даҕааһын аат суолтата, арааһа: төрүт, үөскээбит, кириин, ааттыйбыт. Морполуогуйалыы бэлиэтэ, этиигэ ханнык чилиэн буолара. Даҕааһын аат үөскүүр ньымата: сыһыарыы, аттарыы. Барамай (биридимиэт) бэлиэтин күүһүрдэн эбэтэр кыччатан көрдөрүү.

Ахсаан аат. Ахсаан аат суолтата, морполуогуйалыы бэлиэтэ, этиигэ ханнык чилиэн буолара. Ахсаан аат арааһа, түһүгүнэн уларыыыта, аат тыл суолтатын ылыыта. Ахсаан ааты таба суруйуу. Кээмэйи бэлиэтиир сахалыы тыллар. ахсаан ааттаах сомоҕо тыллар.

Солбуйар аат суолтата, морполуогуйалыы бэлиэтэ, этиигэ ханнык чилиэн буолара. Солбуйар аат арааһа: сирэй, тардыылаах, бэйэни, ыйар, ыйытар, быһаарыылаах, быһаарыыта суох. Сирэинэн, түһүгүнэн уларыыыта. Солбуйар ааты саҥарар саҥаҕа туттуу. Синиэньим солбуйар ааттар. Солбуйар ааттаах сомоҕо тыл.

Сыл түмүгүнэн хатылааһын. Тыл баайа (лиэксикэ). Аат тыл. Ахсаан аат. Даҕааһын аат. Солбуйар аат.

Ситимнээх саҥа: Тиэкис тииптэрэ: сэхэргээһин, ойуулааһын, тойонноохун. Сэхэргээһин тиэкис тутула: саҕаланыыта, чыпчаала, бүтүүтэ. Сэхэргээһин тиэкис арааһын сатаан туттуу, суруйуу. Ойуулааһын тиэкис уратыта, туттуллар сыала-соруга, миэстэтэ-кэмэ. Сахалыы ойуулааһын бэрээдэгэ, араас ньымата: доржоону дьүөрэлээн төхтүрүйүү, тылы ханыылааһын, биир уустаах чилиэннэри туһаныы, о.д.а. **-аа'ын, -ыы, -ааччы, -чаан** сыһыарыынан үөскээбит аат тылы туттуу уратыта. Ойуулааһын тиэкиһи арааран билии, этии ситимнэхэр ньыматын быһаарыы. Тиэкис итэҕэһин булан көннөрүү. Сири-дойдуну, киһи-сүөһү тас көрүнүн ойуулаан кэпсээһин уонна суруйуу. Тойонноохун тиэкис уратыта, сыала-соруга, туттуллар кэмэ-кэрдиитэ. Тойонноохун тиэкис тутула: тиэсис, дакаастааһын, түмүк. Дакаастааһын көрүнгэ: холобурунан итэҕэтии, утарыта туруоруу, сатамматын көрдөрүү, о.д.а. Тойонноохун тиэкиһи арааран билии, этии ситимнэхэр ньыматын быһаарыы. Тойонноохун тиэкиһи сыаналааһын: тиэсис төһө толору дакаастаммытый, тиэсис уонна түмүк хайдах дьүөрэлэспиттэрий. Дакаастаммыт тиэсискэ түмүк онгорорго эрчиллии. Тиэмэ ис

хоһоонуттан көрөн тиэсиһи толкуйдааһын. Тойонноохун тииптээх тиэкистэри оноруу: тугу эмэ утарсан, көрдөрөн тыл этии, сурук суруйуу, аахпыт кинигэни, буолбут түбэлтэни ырытыы. Дабааһын ааты таба суруйуу быраабылатын сатаан быһаарар, сөпкө суруйар. Тиэкис туһунан урут барбыты хатылааһын, чингэтии. Судургу уонна уустук былаан. Араас тиэкиһи сатаан оноруу. Бэлэм тиэкис быстах итэҕэстэрин булан көннөрүү.

ОРТО СУҢҮӨХ ОСКУОЛАҔА „САХА ТЫЛА“ БИРИДИМИЭТИ ҮӨРЭТИИ СУРУН ТҮМҮГЭ

Саха тылын оскуолаҕа үөрэтии кэмигэр ытык өйдөбүллэри (*личностные результаты*) инэрии түмүгэ

Саха тылын оскуолаҕа үөрэтии кэмигэр ытык өйдөбүллэри (*личностные результаты*) инэрии үөрэҕи уонна иитиини тэннэ тутан ситиһиллэр. Ытык өйдөбүл (культуроведческая) кэмпитиэнсийэтигэр төрөөбүт тыл төрүт култуураны көрдөрүү биир көрүнгэ буолара, тыл норуот устуоруйатын кытта ыкса сибээһэ; саха тылын дыккити уратыта; тыл суолтатын төрүт култуураҕа даҕатан быһаарыы киирэр.

Үөрэнээччи үтүө сиргэ-майгыга салайтаран, уопастыба олоҕор көхтөөхтүк кыттан иһиэхтээх.

Гражданин быһыытынан: бэйэтин да, атын да дьон быраабын, көңүлүн, сокуоннай интэриэһин өйдүүр, ону көмүскүүр тустаах эбээһинэһин толорорго бэлэм; дьиэ кэргэнин, үөрэҕин тэрилтэтин, олохтоох сири-уотун, дойдутун олоҕор көхтөөхтүк кыттар, дьонно-сэргэбэ амарах сыһыаннаах, омугуттан тутулуга суох хардарыта өйдөһөр, көмөлөсүһөр суолу тутуһар, экистирэмиистии майгыны утарар.

Төрөөбүт тыллаах ураты омул быһыытынан: Араас тыллаах, тус-туһунан култууралаах Арасыйа норуоттарын ортотугар олорорун өйдүүр, билинэр. Арасыйа устуоруйатын, култууратын сэргэ төрөөбүт дойдутун устуоруйатын, култууратын өрө тутар. Ийэ дойду көмүскэлигэр араас омул кытта саха норуота тэбис-тэннэ турууласпытын, эйэлээх олоҕу тутуспутун күөн туттар уонна салгыы көмүскүүргэ бэлэм. Арасыйа, Саха Өрөспүүбүлүкэтин ытык бэлиэлэригэр сүгүрүйэр, бары норуоттар үтүө үгэстэрин, сүгүрүйэр өйдөбүннүктэрин, уруккуттан хаалбыт нэһилиэстибэлэрин ытыктыыр. Саха тыла нуучча тылын кытта судаарыстыбалыы тэн ыстаатыстаабын диригинник өйдүүр.

Өй-санаа, сир-майгы өттүгэр: араас түгэннэ дьон-сэргэ үтүө сирин-майгытын тутуһар; тус бэрээдэгин, ол иһигэр тылын-өһүн хонтуруолланар. Ону таһынан атын дьон быһыылара сиргэ-майгыга, сокуонна төһө сөп түбэһэллэрин быһаарар; араас мөкү быһыыны төрдүттэн утарар.

Кэрэбэ иитиигэ (кэрэни кэрэхсииргэ): искусство араас көрүннэрин, бэйэ уонна атын норуоттар үгэстэрин уонна билинни айыыларын ылынар, искусство киһиэхэ дьайар күүһүн өйдүүр, уус-ураннык дьүһүйэр култуура бодоруһуу, бэйэни бигэргэтинии суола буоларын итэҕэйэр уонна ону искусство араас көрүнэр тэнитэргэ дьулуһар, олохтоох уонна аан дойдутаабы искусство сыаннастарын өрө тутар.

Чөл туруктаах буолууга: олох сыаннастарын тус холобуруттан, аахпыттан өйдүүр. Доруобуйатын харыстыыр (сөпкө аһыыр-таннар, хамсыыр-имсиир, бэйэни хараныы үгэстэрин тутуһар, үлэни, сынньалангы дьүөрэлиир); араас дьаллык содулун өйдүүр (табах, арыгы, норкуотук, о.д.а.); оһолтон сэрэнэр, ол иһигэр интэринэт эйгэтигэр кытта. Ыгым быһыы-майгы (истириэс) үөскүүр түгэнин өйдүүр, бэйэни кыана туттар. Кими да буруйдаабакка бэйэни да, дьону да хайдах баарынан ылына үөрэнэр, бэйэтин ис туругун хонтуруолланар, атын дьон туругун өйдүүргэ кыһаллар.

Үлэбэ сыһыанна: дьиэ кэргэн, бөһүөлэк, куорат араас тэрээһинигэр көхтөөхтүк кыттар; араас идэни билэ-көрө сатыырга дьулуһар, ол иһигэр тыл үөрэбэр сыһыаннаах идэлэри; үлэни ытыктыыр, тус кыаҕар сөптөөх идэни таларга кыһаллар, инники былаанын сатаан кэпсиир.

Экология хайысхатыгар: тулалыыр эйгэни харыстыырга үөрэнэн ылбыт билиитин, ол иһигэр уус-уран айымньыттан аахпытын туһанар; экология кыһалбатыгар тус көрүүтүн чопчу этэри сатыыр; экология хайысхатыгар билиитин, култууратын үрдэтэр, ийэ айылбатын харыстыыр, ону тутуспатахха туох содуллаах буолуобун өйдүүр. Оннуктары кытта утары охсуһар.

Наукаҕа сыһыанна: киһи, айылҕа, уопсастыба сайдыытыгар наука аныгы арыыйыларынан сирдэтэр; тулалыыр эйгэ, уопсастыба, киһи ыкса ситимнээхтэрин өйдүүр; тыл сайдар, кэхтэр да кыахтаабын удумаҕалыыр; тыл, аабы култууратын баһылыыр; оскуолаҕа үөрэппитигэр тирэҕирэн наукаҕа сыстар; чинчийиһи нымаларын баһылыыр кэтээн көрүү түмүгэр олоххо сыалы ситиһиһигэ бэйэни сайыннараар наадатын өйдүүр.

Уларыһа турар быһыыга-майгыга үөрэниһи (адаптация): уопсастыба сиэригэр-майгытыгар, олоххо-дьаһахха, ол иһигэр дьизэ кэргэннэ, өссө туспа итэҕэллээх, култууралаах дьоннуун алтыһан уопут мунньунар; туга-ханныга биллибэт быһыыга-майгыга дьон үтүө уопуттарын билэргэ-көрөргө, туһанарга дьулуһар; сана билиһи-көрүү наадатын өйдөөн, бэйэтин сайыннараар; ыгым быһыы-майгы (истириэс) туохтан үөскүүрүн, туох содуллаах буолуобун өйдүүр, ону бохсорго туох ныманы туттары удумаҕалыыр; уустук быһыы-майгы үөскээтэбинэ, ону туоратарга бэлэм.

Үөрэх дэгиттэр сатабылларын (*метапредметные результаты*) иһэриһи түмүгэ

1. Билэр-көрөр сатабылы (*познавательные результаты*) баһылааһын

Тобуллаҕас өй сүрүн дьайыыта (базовые логические действия): тыл бииримэ, тыл көстүүтэ, тыл хамсааһына туох чопчу бэлиэлээбин быһаараар; тыл көстүүтүн ураты бэлиэтинэн наардыыр; үөрэх соругун толорорго ордук туох иһитиннэриһи тийбэтин билэр; араас тиэкистэн сөбүн талан толорор.

Чинчийэр үлэ сүрүн дьайыыта (базовые исследовательские действия): тыл үөрэбэр ыйытыы үөскээтэбинэ, ону чинчийэр үстүрүмүөн курдук туттар; өйдөммөт түгэн табыстабына, туох буолбутун билэн, бэйэтинэн быһаараарга дьулуһар; кырдыктаабы буларга тус уонна дьон сабаҕалааһынын үөскэтэр, ол төрүүтүн сатаан быһаараар; үөрэх хаамыытыгар тугу гынахтаабын сатаан былаанныыр; иһитиннэриһи төһө сөбүн-сыһатын эспэриминэн онгортон быһаараар; кэтээн көрбүтүгэр, чинчийбитигэр түмүк онгорор; салгыы кэтээн көрүү, чинчийиһи хайдах салаллан барыахтаабын, туох түмүктээх буолуобун билгэлиир уонна тус сабаҕатын биллэрэр.

Иһитиннэриһи кытта үлэ: наадалаах иһитиннэриһи буларга араас ныманы туһанар; тиэкиһинэн, табылыыссанан, исхиэмэнэн бэриллит матырыйаалы өйдүүр, сатаан ырытар, сааһылыыр; наардыыр; маарыннаһар түмүктээх матырыйаалы араастарынан араараар; наадалаах иһитиннэриһи судургу исхиэмэнэн, диаграммнан, кыраапыканан көрдөрөр; иһитиннэриһи төһө кырдыктаабын сөптөөх киритиэрийинэн сыаналыыр.

2. Бодоруһар сатабылы (*коммуникативные результаты*) баһылааһын

Бодоруһуу: дьон тойонноһунун ылынар, бэйэтэ сатаан тойонноон этэр, изйиитин биллэрэр; кэпсэтиһигэ, мөккүөргэ тус санаатын сатаан этэр, суругунан биллэрэр; киһини интэнээссийэтинэн, туттарынан-хаптарынан, көрүүтүнэн тугу этэри гыммытын сэрэйэр; иирсээн тахсыах чинчитин эрдэ билэр, сатаан уҕарытар; кэпсэтэр киһитин ытыктыыр, сөбүлэспэт түгэннэ ону сатаан этэр; бэйэтин уонна дьон этиитин тэннэн, туох уратылаахтарын быһаараар; көрдөрөр матырыйаалын истэр дьонун учуоттаан өйдөнөр гына онгорор.

Кыттыгас үлэ: туох эмэ кыһалҕаны быһаарарга бөлөбүнэн эбэтэр биирдиилээн үлэ төһө көдүүстээбин өйдүүр, ол төһө оруннаабын быһаарар; кыттыгас үлэни, уопсай сүбэни ылынар: соруудабы тыырсар, үлэ түмүгүн ырытыһар; кыттыгас үлэни былааннаһар, тустаах соруудабын үчүгэйдик толорор; кыттыгас үлэ түмүгүн, тус кылаата хайдабын сатаан сыаналыыр.

3. Тэринэр-дьаһанар сатабылы (*регулятивные результаты*) баһылааһын

Тэрээһиннээх буоларга: үөрэххэ, күннээби олоххо туоратыллыах туох кыһалҕа баарын быһаарар; биирдиилээн, бөлөбүнэн араас быһаарыыны ыларга сөптөөх суолу талар; эппиэтинэһи сүгэр, кыаҕа баарынан үөрэх сорууттарыгар сөптөөх ньыманы булар, онтун сатаан быһаарар; бэйэтинэн былаанныыр, ону толоро сылдьан наадалаах көннөрүүлэри киллэрэр.

Хонтуруолланыы: хонтуруолланарга (ол иһигэр санарар санаҕа), бэйэни көбүлүүргэ, ырытынарга, түмүк онгосторго араас ньыманы туттар; үөрэх түгэнин сөпкө сыаналыыр уонна итэҕэһи көннөрөргө былаан толкуйдуур; үөрэх соруугун толорорго туох ыарахан тахсыабын өтө көрөр, оннук түгэннэ сөптөөх дьаһалы ылар; ситиһии эбэтэр хотторуу туох төрүүттээбин быһаарар.

Иэйии үөскээһинэ: бэйэ, дьон иэйиитин салайар дьоһурун сайыннарарга дьулуһар; иэйии төрүүтүн быһаарар, ырытар; бэйэ иэйиитин сатаан тиэрдэр.

Бэйэни, дьону сатаан ылыныы: дьон санаатын этэрин өйдөөн туран ылынар; бэйэ, атын да киһи сыһыан сөбүн өйдүүр; бэйэни, атын да дьону хайдах баарынан ылынар; дьонно кэтэх санаата суох аһаҕастык сыһыаннаһар; тулалыыры барытын хонтуруоллуур кыаҕа суоҕун өйдүүр.

Биридимиэти үөрэтии түмүгэ

Төрөөбүт тыл – омок уратыта. Араас омок тылын билии төрөөбүт тылтан саҕаланар. Саха тыла сир симэбин курдук сиздэрэй, ону харыстыахха диэн санааҕа кэлэр.

Алын кылааска үөрэппити хатылааһын. Саха тыла эгэлгэ дэгэтэ элбэбин киэн тутта быһаарар. Синиэным тыллары холобурдуур, тиэксикэ туттар. Сирэй санаҕа сурук бэлиэтин сөпкө туруорар, интэнээссийэлээн ааҕар. Саҥа дорҕоонун сөпкө санарыы суолтатын быһаарар. Лиэксикэли, бэниэтикэли, саҥа чааһынан, этии чилиэнинэн судургу ырытыыны онгоруу. Кылгас тиэкиһи сөпкө онгоруу.

Тыл баайа (лиэксикэ). Тыл култуурата. Тыл араас аранатын сатаан араарар, санатыгар таба туһанар. Билбэт тылын суолтатын тылдыт көмөтүнэн быһаарар. Тылы сыһа туттар, суруйар миэстэтин булан көннөрөр.

Аат тыл. Алын кылааска үөрэппиккэ олобуран саҥа чаастарын быһаарар. Саҥа тиэмэнэн билиитин ханатар. Тиэкистэн аат тылы булар, арааһын ыйар, ханнык чилиэн буолбутун быһаарар. Анал ааты таба суруйар, сурук бэлиэтин сөпкө туруорар. Хабыычыканы, дэпийи сатаан туруорар. Үөскээбит аат тылы тиэкистэн булар, үөскээбит ньыматын, туох уратылаабын быһаарар. Аат тылы араас ньыманан үөскэтэр, санарар санатыгар таба туһанар. Аат тыл ахсаанын сатаан араарар, халыыбын үөскэтэр. Ахсаан халыыбын санарар санатыгар сөпкө туттар. Элбэх ахсаан сыһыарыытынан үөскүүр тыллары таба суруйуу (тойоттор, улахаттар, түөкүттэр). Түһүк сыһыарыылаах аат тылы таба суруйар. Санарар санатыгар түһүк литэрэтиирэли нуорматын тутуһар. Түһүгү сыһа туттар миэстэни булан көннөрөр. Тардыылаах аат суолтатын араарар. Уустук тарды ситимин сатаан үөскэтэр (ахсаан халыыбын сатаан туттар). Тарды ситими атын ситим үтүрүйэр миэстэтин булан көрөр, көннөрөр.

Даҕааһын аат. Тиэкистэн даҕааһын ааты булар, арааһын быһаарар. Суолтатынан холобурдуур, этиигэ ханнык чилиэн буолбутун быһаарар. Синиэным даҕааһын ааттан табыгастаабын булан туттар. Даҕааһын ааты араас ньыманан сатаан үөскэтэр, тылыгар-өһүгэр таба туһанар, сыһаны булан көннөрөр.

Ахсаан аат. Тиэкистэн булар, арааһын быһаарар, этиигэ ханнык чилиэн буолбутун быһаарар. Сылы-күнү бэлиэтиир уонна бытархай ахсаан ааты сатаан ааҕар. Быраабыланы тутуһан таба суруйар. Судургу уонна паараласпыт ахсаан аат кэнниттэн аат тылы биир ахсаанна, сөптөөх түһүккэ туруорар. Сыһа туттар түбэлтэни булан көннөрөр.

Солбуйар аат. Тиэкистэн булар, арааһын быһаарар, этиигэ ханнык чилиэн буолбутун быһаарар. Солбуйар ааты истиил ирдэбилигэр дьүөрэлээн туттар. Литэрэтиирэлии нуорманы кэһэр түбэлтэни булан быһаарар, көннөрөр

Сыллаабы хатылааһын. Үөрэппит матырыйаалын билиэхтээх, таба суруйуу, сурук бэлиэтин быраабылаларын сатаан быһаарыах, холобурдуох тустаах.

Ситимнээх саҕа. Тиэкис арааһын сатаан туттар, суруйар. Уустук былааны сатаан онорор. Тэнийбит тиэкиһи кылгатын кэпсиир. Өйтөн суруйарыгар наадалаах матырыйаалы сөпкө талар, мунньар. Үөрэппит матырыйаалыгар чуолкайдык хоруйдуур, бэриллитбит тиэмэҕэ бэлэмнэнэн интэнээссийэлээхтик кэпсиир.

Тиэмэнэн былаан.

№	Уруок тиэмэтэ	Хас чаас бытыл лара	Үөрэтиллэр күнэ-дьыла	Үөрэтиллибит күнэ - дьыла	Үөрэнээччи үлэтин сүрүн көрүннэрэ	Хонтуруоллур үлэ көрүнэ	Эбии туттуллар матырыйаал: учуобунньукка киирбэтэх атын сиртэн ылыллар информация, электроннай ресурсалар
1	Төрөөбүт тыл – омук уратыта.	1	5.09		Араас омук тылын билии төрөөбүт тылтан саҕаланар. Саха тыла сир симэҕин курдук сирдэрэй, ону харыстыахха диэн санааҕа кэлэр.	Айар соруудахтаах үлэ	тг14
	Алын кылааска үөрэппити хатылааһын (8)				Саха тыла эгэлгэ дэгэтэ элбэҕин киэн тутта быһаарар. Синиэньим тыллары холобурдуур, тиэкискэ туттар. Сирэй санааҕа сурук бэлиэтин сөпкө туруорар, интэнээссийэлээн ааҕар. Саҕа дорҕоонун сөпкө саҕарыы суолтатын быһаарар. Лиэксийэли, бэниэтикэли, саҕа чааһынан, этии чилиэнинэн судургу ырытыыны онорор. Кылгас тиэкиһи сөпкө онорор.		тг14
2	СС. Хатылааһын	1	6.09			Айар соруудахтаах үлэ	тг14

3 4	Дорџоон үөрѳѳѳ	2	7.09 12.09		Сага дорџоонун сѳкѳ сагары суолтатын быѳаарар. Лиѳксикѳли, бѳниѳтикѳли, сага чааѳынан, ѳтии чилиѳнинѳн судургу ырытыны онорор	. Суругунан ыйытыга ѳппиѳт	тг14
5	Тыл олоѳо уонна сыѳыарыыта	1	13.09		Тылы састаабынан ырытар, сыѳыарыы ѳбиллиитигѳр дѳѳѳрѳлѳнии арааѳын онорор	Суругунан ыйытыга ѳппиѳт	тг14
6	СС. Тиѳкис тиѳмѳтѳ, ис хоѳооно	1	14.09		Кылгас тиѳкиѳи сѳкѳ онорор. Тиѳкис тиѳмѳтин быѳаарар, бѳриллит биѳ тиѳмѳѳѳ тиѳкис суруйар.	Айар сорудаѳтааѳ ѳлѳ	тг14
7 8 9	Лиѳксикѳ	3	19.09 20.09 21.09		Саха тыла ѳгѳлѳ дѳгѳтѳ ѳлбѳѳин киѳн тутта быѳаарар. Синиѳнѳм тыллары холобурдуур, тиѳкисѳ туттар.	Суругунан ыйытыга ѳппиѳт, тургутук	тг14
10 11	СС. Тиѳкис судургу былаана	2	26.09 27.09		Тиѳкис судургу былаанын онорор, былаанынан сирдѳтѳн суруйар	Айар сорудаѳтааѳ ѳлѳ	тг14
12 13	Сиинтѳксис	2	28.09 3.10		Сирѳй сагаѳа сурук бѳлиѳтин сѳкѳ туруорар, интѳнѳссийѳлѳн ааѳар.	Суругунан ыйытыга ѳппиѳт	тг14
14 15	СС. Тиѳкис уустук былаана	2	4.10 5.10		Тиѳкис уустук былаанын онорор, былаанынан сирдѳтѳн суруйар	Айар сорудаѳтааѳ ѳлѳ	тг14
	Лиѳксикѳ (б)						
16	Тыл сѳрѳн баайа. Тѳѳлбѳ тыл. Идѳ тыла	1	10.10		Ситимнѳѳ сага. Тыл араас арагатын сатаан араарар, санатыгар таба туѳанар. Билбѳт тылын суолтатын тылдыѳт кѳмѳтѳнѳн быѳаарар. Тылы сыѳѳа туттар, суруйар миѳстѳтин булан кѳннѳрѳр.	тылынан	тг14
17 18	СС. Сѳѳѳргѳѳнин	2	11.10 12.10		Ситимнѳѳ сага: Тиѳкис тииптѳрѳ: сѳѳѳргѳѳнин, ойуулааѳын, тойоннооѳун. Сѳѳѳргѳѳнин тиѳкис тутула: саѳаланыыта, чыпчаала, бѳтѳѳтѳ. Сѳѳѳргѳѳнин тиѳкис арааѳын сатаан туттуу, суруйуу	Айар сорудаѳтааѳ ѳлѳ	тг14

19	Кирири, эргэрбит уонна саҥа тыллар	1	17.10		Кирири, эргэрбит уонна саҥа тыллары быһаарар, араарар. Тылдыты таба туһанар.	тылынан	тг14
20 21	СС. Иһитиннэри, биллэри	2	18.10 19.10		Иһитиннэри, биллэри суруйуу.	Айар соруудахтаах үлэ	тг14
22	Сомоҕо домох	1	24.10		Этииттэн сомоҕо домоҕу булар, суолтатын быһаарар. Сомоҕо домох суолтатын өйдөөн, сөпкө туттар. Тылдыты таба туһанар.	тылынан	тг14
23	Сомоҕо домох	1	25.10			Суругунан ыйытыгыга эппиэт	тг14
24	Чиэппэрдээби хатылааһын	1	26.10		Үөрэнээчи ылбыт билиитин, үөрүйэҕин, сатабылын тургутан көрүү.	Хонтуроолунай үлэ	
25 26	Хатылааһын. Лиэкстикэ	2	07.11 08.11		Тыл туттуллар эйгэтинэн арааһын быһаарар. Тыл лиэкстикэли суолтатын быһаарар, тылдыты таба туһанар.	Тургутук, суругунан ыйытыгыга эппиэт	тг14
27	СС. Ыстатыйа	1	9.11		Ыстатыйа суруйуу. Хаһыат ыстатыйаларын ааҕы.	Айар соруудахтаах үлэ	
	Морполуогуйа (48)						тг14
28	Саҥа чааһа.	1	14.11		Аат саҥа чааһын билэргэ олобуран наардааһын, быһаары. Холобурдааһын.	тылынан	тг14
29	Аат тыл- бөдөн саҥа чааһа (18)	1	15.11		Тиэкистэн аат тылы булар, арааһын ыйар, ханнык чилиэн буолбутун быһаарар. Анал ааты таба суруйар, сурук бэлиэтин сөпкө туруорар. Хабычыканы, дэпиһи сатаан туруорар	тылынан	тг14
30	СС. Ойуулааһын	1	16.11		Ситимнээх саҥа: Ойуулааһын тиэкис уратыта, туттуллар сыала-соруга, миэстэтэ-кэмэ.	Айар соруудахтаах үлэ	
31 32 33	Аат тыл морполуогуйалыы бэлиэтэ	3	21.11 22.11 23.11		Аат тыл морполуогуйалыы бэлиэтин быһаарар. Этииттэн булар, арааһын быһаарар.	Дьыктаан, суругунан ыйытыгыга эппиэт	
34	Сс. Айылҕаны	2	28.11		Айылҕа ураты көстүүтүн ойуулааһын.	Айар соруудахтаах үлэ	тг14

35	ойуулааһын		29.11		Сахалы ойуулааһын бэрээдэгэ, араас ньымата: доржоону дьүөрэлээн төхтүрүйүү, тылы ханыылааһын, биир уустаах чилиэннэри туһаныы, о.д.а.		
36 37 38	Аат тыл үөскүүр ньымата	3	30.11 5.12 6.12		Үөскээбит аат тылы тизкистэн булар, үөскээбит ньыматын, туох уратылаабын быһаарар. Аат тылы араас ньыманан үөскэтэр, санарар санатыгар таба туһанар.	Суругунан ыйытыгыга эппиэт	тг14
39 40 41	Аат тыл ахсаана	3	07.12 12.12 13.12		Аат тыл ахсаанын сатаан араарар, халыыбын үөскэтэр. Ахсаан халыыбын санарар санатыгар сөпкө туттар. Элбэх ахсаан сыһыарытынан үөскүүр тыллары таба суруйуу	Суругунан ыйытыгыга эппиэт	тг14
42 43	СС. хамсыыр-харамайы ойуулааһын	2	14.12 19.12		Хамсыыр-харамайы ойуулааһын. Хамсыыр-харамай ураты бэлиэтин арийыы.	Айар соруудахтаах үлэ	тг14
44 45 46	Аат тыл түһүгэ	3	20.12 21.12 26.12		Түһүк сыһыарыылаах аат тылы таба суруйар. Санарар санатыгар түһүк литэрэтиирэлии нуорматын тутуһар. Түһүгү сыһа туттар миэстэни булан көннөрөр.	Сочуот	тг14
47	СС Дьэни-уоту ойуулааһын	1	27.12		Дьэни-уоту ойуулааһын.	Айар соруудахтаах үлэ	тг14
48	Чиэппэрдээҕи хатылааһын	1	28.12		Үөрэнээччи ылбыт билиитин, үөрүйэҕин, сатабылын тургутан көрүү.	Хонтуруолунай үлэ	
49 50	Тардыылаах аат тыл	2	09.01 10.01		Тардыылаах аат суолтатын араарар. Уустук тарды ситимин сатаан үөскэтэр (ахсаан халыыбын сатаан туттар). Тарды ситими атын ситим үтүрүйэр миэстэтин булан көрөр, көннөрөр.	Сочуот, тылынан	тг14
51	СС. Дьэни-уоту ойуулуурга холонуу	1	11.01		Дьэни-уоту ойуулааһын.	Айар соруудахтаах үлэ	тг14
52	СС. Ойуулааһын тизкис суруйуу	1	16.01		Ойуулааһын тизкис суруйуу.	Айар соруудахтаах үлэ	тг14
53	Хатылааһын. Аат	2			Этииттэн сөпкө булуу. Морполуогуйалыы	Суругунан ыйытыгыга эппиэт,	тг14

54	тыл		17.01 18.01		бэлиэтин быһаары. Аат тылы сана чааһынан ырытыы	тургутук	
	Дабааһын аат (14)						
55	Дабааһын аат суолтата	1	23.01		Тиэкистэн дабааһын ааты булар, арааһын быһаарар. Суолтатынан холобурдуур, этиигэ ханнык чилиэн буолбутун быһаарар. Синиэньым дабааһын ааттан табыгастаабын булан туттар.	тылынан	тг14
56 57	Дабааһын аат арааһа	2	24.01 25.01			тылынан, суругунан ыйытыыга эппиэт	тг14
58	Ситимнээх сана . Тойонноохун	1	30.01		Ситимнээх сана: Тойонноохун тиэкис уратыта, сыала-сорууга, туттуллар кэмэ-кэрдиитэ. Тойонноохун тиэкис тутула: тиэсис, дакаастааһын, түмүк. Дакаастааһын көрүнэ: холобурунан итэбэтии, утарыта туруоруу, сатамматын көрдөрүү, о.д.а. Ситимнээх сана: Тойонноохун тииптээх тиэкистэри оноруу: тугу эмэ утарсан, көрдөһөн тыл этии, сурук суруйуу, аахпыт кинигэни, буолбут түбэлтэни ырытыы Ситимнээх сана: Тойонноохун тиэкиһи арааран билии, этии ситимнэхэр ньыматын быһаарыы.	Айар сородахтаах үлэ	тг14
59 60	Төрүт уонна үөскээбит дабааһыннар	2	31.01 1.02		-ааһын, -ыы, -ааччы, -чаан сыһыарыынан үөскээбит аат тылы туттуу уратыта.	тылынан	тг14
61 62 63	Дабааһын аат үөскээһинэ.	3	06.02 07.02 08.02		Дабааһын ааты араас ньыманан сатаан үөскэтэр, тылыгар-өһүгэр таба туһанар, сыһыаны булан көннөрөр	Суругунан ыйытыыга эппиэт, дыктаан	тг14
64 65	СС. Тиэсис, дакаастабыл, түмүк	2	13.02 14.02		Тойонноохун тиэкиһи сыаналааһын: тиэсис төһө толору дакаастаммытый, тиэсис уонна түмүк хайдах дьүөрэлэспиттэрий.	Айар сородахтаах үлэ	тг14
66 67	Дабааһын ааты санарар санаба туттуу	2	15.02 20.02		Дабааһын ааты санарар санаба сөпкө туттуу	Тылынан Суругунан ыйытыыга эппиэт	тг14

68 69	Дажааһын ааты таба суруйуу. Кирии дажааһын	2	21.02 22.02		Ситимнээх сага: Дажааһын ааты таба суруйуу быраабылатын сатаан быһаарар, сөпкө суруйар.	Тылынан Суругунан ыйытыгыга эппиэт	тт14
70	СС. Тойонноохуннаах тиэкиһи оноруу	1	27.02		Ситимнээх сага. Тиэкис итэҕэһин булан көннөрүү. Сири-дойдуну, киһи-сүөһү тас көрүнгүн ойуулаан кэпсээһин уонна суруйуу. Дакаастаммыт тиэсискэ түмүк онорорго эрчилли. Тиэмэ ис хоһоонуттан көрөн тиэсиһи толкуйдааһын.	Айар сородахтаах үлэ	тт14
71 72	Хатылааһын. Дажааһын аат	2	28.02 29.02		Үөрэнээччи ылбыт билиитин, үөрүйэбин, сатабылын тургутан көрүү.	Тургутук, суругунан ыйытыгыга эппиэт	тт14
	Ахсаан аат (6)						
73 74	Ахсаан аат суолтата	2	05.03 06.03		Тиэкистэн булар, арааһын быһаарар, этиигэ ханнык чилиэн буолбутун быһаарар. Сылы-күнү бэлиэтиир уонна бытархай ахсаан ааты сатаан ааҕар. Быраабыланы тутуһан таба суруйар. Судургу уонна паараласпыт ахсаан аат кэнниттэн аат тылы биир ахсаанна, сөптөөх түһүккэ туруорар. Сыһа туттар түбэлтэни булан көннөрөр.	Тылынан, сочуот	тт14
75 76	Ахсаан ааты таба суруйуу уонна сөпкө туттуу	2	07.03 12.03			Суругунан ыйытыгыга эппиэт	тт14
77 78	Хатылааһын. Ахсаан аат	2	13.03 14.03		Үөрэнээччи ылбыт билиитин, үөрүйэбин, сатабылын тургутан көрүү.	Тургутук, суругунан ыйытыгыга эппиэт	тт14
79 80	СС. Тиэкискэ былаан арааһа	2	19.03 20.03		Ситимнээх сага: Тиэкис туһунан урут барбыты хатылааһын, чинэтии. Судургу уонна уустук былаан.	Айар сородахтаах үлэ	
81	Чиэппэрдээҕи хатылааһын	1	21.03		Үөрэнээччи ылбыт билиитин, үөрүйэбин, сатабылын тургутан көрүү.	Хонтуруолунай үлэ	тт14

82 83	СС. Тиэкискэ былаан арааһа	2	2.04 3.04		Ситимнээх сана: Тиэкис туһунан урут барбыты хатылааһын, чинэтии. Судургу уонна уустук былаан.	Айар соруудахтаах үлэ	тт14
	Солбуйар аат (9)						
84 85	Солбуйар аат суолтата	2	04.04 09.04		Тиэкистэн булар, арааһын быһаарар, этиигэ ханнык чилиэн буолбутун быһаарар. Солбуйар ааты истиил ирдэбилгэр дьүөрэлээн туттар. Литэрэтиирэлии нуорманы кэһэр түбэлтэни булан быһаарар, көннөрөр.	Тылынан, сочуот	тт14
86 87	Солбуйар ааты санарар санаҕа туттуу. Сирэй солбуйар ааты сөпкө туттуу	2	10.04 11.04			суругунан ыйытыыга эппиэт	тт14
88 89 90	Солбуйар ааты санарар санаҕа туттуу. Атын солбуйар ааты сөпкө туттуу	3	16.04 17.04 18.04			суругунан ыйытыыга эппиэт	тт14
91 92	СС. Араас тииптээх тиэкиһи оноруу	2	23.04 24.04		Ситимнээх сана: Араас тиэкиһи сатаан оноруу. Бэлэм тиэкис быстах итэбэстэрин булан көннөрүү.	Айар соруудахтаах үлэ	тт14
93 94	Хатылааһын. Солбуйар аат	2	25.04 30.05		Үөрэнээччи ылбыт билиитин, үөрүйэбин, сатабылын тургутан көрүү.	Тургутук, суругунан ыйытыыга эппиэт	тт14
95	Чиэппэрдээҕи хатылааһын	1	02.05		Үөрэппит матырыйаалын билиэхтээх, таба суруйуу, сурук бэлиэтин быраабылаларын сатаан быһаарыах, холобурдуох тустаах. Сатыахтаах: – араас тылдытынан сатаан туһанары; – сана чааһынан, сиинтэксистии ырытары; – үөрэппит таһымынан литэрэтиирэлии тылы туттары. Тылы таба суруйууга. Үөрэппит быраабылаларыгар олобуран сыһаны	Хонтуруолунай үлэ	тт14
96	Сылы түмүктүүр хатылааһын (8 ч): Ситимнээх сана: Тиэкис тиэмэтэ, ис хоһооно	1	07.05			Айар соруудахтаах үлэ	тт14
97	Тиэкис тиибэ	1	08.05			Айар соруудахтаах үлэ	тт14

98	Тиэкис былаана	1	14.05		булар, сатаан көннөрөр. Сурук бэлиэтигэр. Үөрөппит быраабылаларыгар олобуран сурук бэлиэтин сөпкө туруорар, быһаарар. Ситимнээх санаҕа. Сэһэргээһин тиэкис арааһын сатаан туттар, суруйар. Уустук былааны сатаан онорор. Тэнийбит тиэкиһи кылгатын кэпсиир. өйтөн суруйарыгар наадалаах матырыйаалы сөпкө талар, мунньар. Үөрөппит матырыйаалыгар чуолкайдык хоруйдуур, бэриллибит тиэмэҕэ бэлэмнэнэн интэнээссийэлээхтик кэпсиир.	Айар соруудахтаах үлэ	тт14
99	Тыл үөрэҕэ. Аат тыл	1	15.05			сочуот	тт14
100	Даҕааһын аат.	1	16.05			сочуот	тт14
101	Ахсаан аат	1	21.05			сочуот	тт14
102	Солбуйар аат.	1	22.05			сочуот	тт14
103	Сыллааҕы хонтуруолунай үлэ	1	23.05		Үөрэнээччи ылбыт билиитин, үөрүйэҕин, сатабылын тургутан көрүү.	Хонтуруолунай үлэ	тт14

Үөрэх биридимиятин тэрилинэн-тиэхиныкэнэн хааччыйыы

1	Тэрил-тиэхиныкэ	Ахсаана	Хос быһаарыы
Бибилэтиэкэ пуондата			
1.	5-9 кылааска аналлаах «Төрөөбүт тыл» үөрэх биридимиятигэр үөрэтэр-мэтэдьиничэскэй кэмпилэик: Саха тылын 5-9 кылааска үөрэтиини сүрүннүүр бырагыраама: Саха тыла.5-9 кылаас. «Саха тыла» биридимияти 6 кылааска үөрэтэр учуобунньук:		Ааптардар: Г.Г. Филиппов, Г.И.Гурьев, В.Р. Шишигина. – Дьокуускай: Айар, 2022 (tt14.ru Төрүт тыллар портал) И.П.Винокуров, Г.И.Гурьев, М.М.Попова, Г.Г.Торотоев – Дьокуускай: Айар, 2022

	Саха тыла. 6 кылаас Биридимизти 5-9 кылааска үөрэтиигэ эбии үөрэх босуобуйалара: «Саха тыла» биридимизти 5-9 кылааска үөрэтии туһунан учууталга аналлаах мэтэдьиичэскэй босуобуйа; «Төрөөбүт тыл уонна литэрэтиирэ», Тылдьыттар (быһаарыылаах, таба суруйуу, синиэньим, онтуоньум, омуоньум, сомоҕо домох, о.д.а.); кырамаатыка ыйынныктара; Оҕоҕо аналлаах энциклопедия; уус-уран кинигэлэр; Билиини-көрүүнү кэнгэтэр матырыйаал: «Айылҕа доҕотторо (о животном мире Якутии)» «Ытык дьоммут»; «Саха сириҥ улуустара»; «Кылаас таһынан тылы сайыннарыыга үлэ»		(tt14.ru Төрүт тыллар портал)
Үөрэх цифровой ресурсалара			
2.	«Төрөөбүт тыл» биридимизт ҮөМК-н мультимедиа, элэктэриэн сыһыарыыта Сахалыы таба суруйууга көмүүтэр бырагыраамата Кырамаатыка табылыссалара		6 кылаас учуобунньугун сыһыарыыта Интернет (tt14.ru Төрүт тыллар портал)
Бэчээтинэй босуобуйалар			

3.	Саха тыла. Тыл баайа. Саҥа дорҕооно. Тыл тутула. Грамматика ыйынньыга. Саха тыла. Синтаксис. Грамматика ыйынньыга.		Филиппов Г.Г.,Винокуров И.П.– Дьокуускай:Бичик, 1996 Филиппов Г.Г.,Винокуров И.П.– Дьокуускай:Бичик, 1995
Көрдөрөр-иһитиннэрэр босуобуйалар			
4.	«Төрөөбүт тыл» биридимизт ҮөМК-гэр сыһыаннаах аудио-дидискэлэр. Саха тылын үөрэтии тиэмэтигэр сыһыаннаах видео-киинэлэр. Саха тылын үөрэтии тиэмэтигэр сыһыаннаах сылаайдалар.		(tt14.ru Төрүт тыллар портал)
Оонньуулар уонна оонньуурдар			
5.	Тылы сайыннарар остуол оонньуулар. Бодоруһууга үөрэтэр оруолунан оонньуу кэмпилиэгэ		„Айар“ кинигэ кыһата
Үөрэх биридимизтигэр эбии тиэхиньикэ тэриллэрэ			
6.	Көрдөрөр-иһитиннэрэр тэриллэр Цифровой дуоска Мультимедийнэй проектор		